

Nåd och rörelse

Avslutningstal vid synodalmötet i Linköping 7 september 2017

Martin Modéus, biskop i Linköpings stift

På besök vid Sykars brunn

Nu går vi mot slutet på mötet och vi är nog alla sprängfulla av intryck och idéer och möjligheter. Jag tänkte att vi skulle backa tillbaka ett ögonblick.

Hettan skälver i luften och dammet har ingen fukt som kan binda det vid marken. Ingen vettig människa skulle gå till brunnen vid den här tiden. Jesus är i Sykar (Joh. 4:1-42), och han möter kvinnan som skulle komma att sätta så stor prägel på framtiden. På något sätt är kvinnan vid Sykars brunn en ”kyrkomoder”, eftersom hon genom sina frågor och sin ärlighet får fram så mycket av Jesu hållning, hans sätt att möta människor – och hans nåd.

Jesus ber kvinnan om hjälp, och detta svarar nog mot ett ganska vanligt perspektiv på kyrkan. Vi uppfattar att Gud ber oss att göra något, ett arbete, och så kan man se det. Men det är inte i den linjen som den här berättelsen fortsätter. När kvinnan frågar varför Jesus ber henne om vatten, så svarar han att hon egentligen borde ha svarat på ett annat sätt. Hon borde ha bett *honom* att ge *henne* något att dricka.

Kan jag leva så mitt i slamret av arbetsuppgifter? Att inte direkt rusa åstad och försöka lösa alla problem utan först stanna kvar och dricka. Möta den som är min vän, tillvarons och Kyrkans herre: Jesus.

Att vara buren innan jag blir en bärare är en nåd som varje kristen, kyrkoarbetare inte undantagna, bör unna sig. Den som ska orka bära behöver bejaka sig själv som buren först. Det står någon framför oss med en mugg vatten, hämtad upp ur oändligt större djup än vi någonsin själva kan nå.

Att vara *goda förvaltare av Guds nåd i dess många former*, som det står 1 Petr. 4:10 är först att vara en som själv lever av nåden.

Sätt först på dig syrgasmasken själv, innan du hjälper dina barn – jag är nog inte den enda som först reagerat negativt på den uppmaningen på flygplanen. *Sätt först på dig syrgasmasken själv, innan du hjälper dina barn*. Det strider mot det spontana föräldraskapets grunder att hjälpa sig själv före barnen. Men efter ett ögonblicks eftertanke förstår man hur livsviktig den uppmaningen är – just för barnen. Kanske är det ett mönster för hur vi kan tänka kring våra egna liv i nåden?

Ni får det, lite lekfullt, som andlig övning: Varje gång du ser eller hör orden *Sätt först på dig syrgasmasken själv, innan du hjälper dina barn*, tänk att du har rätt att bottna i nåden själv, först. Nåden är inte produkten som kyrkan ska leverera utan den luft vi andas.

Det är en nåd...

Det är en nåd... – hur ofta har jag inte sagt det om något som mött mig, som drabbat mig, som berört mig. Det är en nåd att stiga upp på morgonen, det är en nåd att få sitta en sen augustikväll med några vänner och känna kvällens sommarvärme och höstfukt blandas när mörkret sänker sig. Det är en nåd att få leva. Också när livet är svårt går det nästan alltid att hitta tillbaka till nådeperspektivet – eller åtminstone så går det ofta att se ljuset sippra in genom revor i mörkret. *Det är en nåd...*

Hela skapelsen är nåd, för nåden är inte bara ett svar på synden utan ett grunduttryck för relationen mellan Gud och skapelsen. Ekoteologin är alltså i grunden en

berättelse om Guds ständigt förnyade skapelse, om Guds ständiga givande och utgivande i allt som lever och finns och som förnyas – med Klagovisorernas ord: *Men Herrens nåd tar inte slut, hans barmhärtighet upphör aldrig. Varje morgon är den ny – stor är din trofasthet* (Klag. 3:22–23).

Men det finns också ett annat perspektiv: hur många gånger har jag inte lämnat ett möte eller sammanhang och känt: det där blev inte bra. Och ändå: med tiden har jag insett att det kanske var just där nåden blev som tydligast. Ibland var det jag som fick ge. Ibland fick jag nåd från andra. Ibland fanns nåden där bara, som luften vi andas.

Ordet nåd är stort, men vi behöver kalla saker vid deras rätta namn. Låt nåd heta just nåd. Så påminner vi oss om att allt är oss givet. Det berättas ju att Astrid Lindgren, när hon och henne syster ringde till varandra, brukade börja med att väsa *döden, döden* till varandra. Kanske borde vi som tacksamma lutheraner väsa *nåden, nåden* till varandra när vi möts.

Jag träffar ju en hel del studenter. Varje år har jag en fråga som jag tar upp med studenterna för resonemang. I år har jag frågat vad som är det karakteristiska för det lutherska. I stort sett alla har genast svarat: *nåden*. Samstämmighet gör mig ofta orolig för likriktning, men här gör det mig faktiskt mest glad.

Vi talar mycket om att leva i rörelse, men tänk om man skulle våga säga så här: *en luthersk kyrka måste vara stillastående*. En luthersk kyrka har en sorts rigid envishet i att vilja stå fast i det viktigaste. En luthersk kyrka vill stå fast förankrad i nåden.

Känn efter i kroppen. Nåd. Låt axlarna sjunka, låt fötterna känna att de står på fast mark. Bredbent med rejäla sulor. Prova kängorna av märket Luther och känn att berggrunden är nåden. Eller golvet vi går på, som det står i synodalmötesboken.

De sju rörelserna

Men vi talar ju så mycket om de sju rörelserna i vårt stift, ni vet, själva den metodiska slutsatsen i herdabrevet *Levande tillsammans med Kristus*: från *missmod* till *hopp*, från *brukare* till *bärare*, från *verksamhetsproducent* till *gemenskap i liv*, från *utförare* till *möjliggörare*, från *uppdelning* till *generationsöverskridande*, från *enhetlighet* till *mångfald*, från *fokus på gudstjänstens ordning* till *fokus på gudstjänstens gemenskap*. Ska vi inte arbeta med dem?

Jo, det är klart, men i botten för de rörelserna ligger rörelsen tillbaka till nåden, och det är utifrån nåden som vi ska läsa rörelserna. Om vi upplever att rörelserna kommer i konflikt med nåden så är det nåden som gäller.

Poängen med de sju rörelsernas strategi, ja allt strategiskt arbete av denna typ, är att vi gör tydligt åt vilket håll det är möjligt att gå. En näringslivschef sa en gång: *Brist på riktning kan aldrig kompenseras med hastighet*. Ibland får jag en känsla av att vi syndar lite mot detta. Vi vill så mycket, så risken är att vi springer och gör så mycket som möjligt och hugger på lite för många nya idéer. Lätt hänt om vi inte vet vart vi ska.

En av de viktigaste funktionerna av de sju rörelserna är att vi kan arbeta lugnt och metodiskt. Vi kan med lugn ta fokus på det som är hoppfullt och gott i vårt liv och arbete. Vi kan med förtröstan på Guds verk hjälpa människor att känna att man är bärare av Guds verk just i sin vardag. Vi kan i lugn och ro låta församlingarna framträda som gemenskaper i liv där vi hjälps åt med bön, hopp och gemensamt ansvarstagande i värld och samhälle, där vi möjliggör varandra, bygger generationsöverskridande gemenskaper med mångfald och låter gudstjänstens gemenskaper få bära och prägla sina gudstjänstliv på olika sätt.

I nåden finns lekfullheten – Gud ger fritt och överflödande. Gud ger för livets nödtorft, ja visst, men Gud ger också för glädje och livslust. Låt lekfullheten och glädjen prägla de sju rörelserna, för de vilar på nådens grund.

På väg tillbaka till nåden

Tänk om det varit så enkelt att vi bara ställer oss i nåden och blir stående där. Då hade kyrkans väg genom historien sett annorlunda ut – och mänsklighetens likaså. Vårt förhållande till nåden är, på gott och ont, fullt av rörelse. Det räcker inte att säga *Stå fast i nåden*. vi behöver också säga: *Var i rörelse! Tillbaka till nåden!*

I Johannesevangeliets åttonde kapitel finns berättelsen om äktenskapsbryterskan som skulle stenas (Joh. 8:1–11). Hon hade brutit sitt äktenskap, och de skriftlärdade och fariseerna släpade nu fram henne till Jesus för att han skulle döma henne – eller visa sig släpphänt och undfallen. *Detta sade de för att sätta honom på prov och få något att anklaga honom för*, står det. *Den av er som är fri från synd skall kasta första stenen på henne*, blev Jesu svar. Och när de hörde hans svar gick de därifrån en efter en, de äldste först, säger texten.

Jag blir själv djupt gripen av människooödena i den här berättelsen. Av kvinnans liv, naturligtvis, men också av de män som en efter en drabbades av insikt. Visst skulle man kunna säga att de dröp iväg en efter en och skämdes, men jag tror inte det är hela sanningen.

För mig är detta en bild av hur nåden drabbar. De äldsta gick först, de som först tordes möta sin otillräcklighet. Visst såg de en kvinna som fick nåd, men också det egna livets otillräcklighet och misslyckanden öppnades. Kanske gick tankarna också så här: *Kunde hon få nåd så kanske också jag...* I rörelse, tillbaka till nåden.

Här ser vi hur nåden faktiskt kan svida till, precis som en sårlikande vätska. Det jag ser är hur Jesus speglade alla dessa män i deras oförmåga, inte för att krossa dem utan för att befria dem ur sig själva. För att skriva in dem och oss och hela världen i nådens berättelse. Nöden är dörren till nåden. Också äktenskapsbryterskan är för mig en kyrkomoder. Hur många människor genom årtusendena har inte lärt känna nåden tack vare henne?

Den som är utan skuld kan kasta första stenen. En enda person i den här berättelsen var utan skuld, och just han valde att avstå från att kasta sten. Be gärna över den berättelsen. Få berättelser är så fulla av nådens olika perspektiv som denna.

Jag har roat mig lite med att fundera över olika väckelserörelsers framväxt. Jag målar med bred pensel nu och utan anspråk på fullständig kyrkohistorisk ackuratess. Men jag vill påstå att kyrkans förnyelse alltid har börjat med att man har återfunnit nåden – att man vågat rörelsen tillbaka till nådens fasta mark. Predikanter – i ord eller handling, teologer eller diakoner, utbildade eller outbildade, högljudda eller lågmälda har plötsligt blivit nådens språkrör.

Genom århundradena har det gått till på många olika sätt, allt från Franciskus ögonöppnande gudskärlek till de kärva 1700-talspredikanterna och den senrosenienska strömmen i 1930-talets högkyrklighet. Men rörelsen tillbaka till nåden har gjort att kyrkans hjärta har börjat slå igen, att människor har börjar räta på ryggarna.

För att kunna stå fasta så behöver vi röra oss *tillbaka* till nådens fasta grund, och detta är en luthersk kyrkas viktigaste rörelse. Kanske kan man säga att det är den lutherska kristenhetens bidrag till vår gemensamma ekumeniska kristenhet. Inte att röra oss tillbaka till 1500-talet, utan till nåden. I rörelse tillbaka till kärnan: detta är den ständiga reformationens fokus.

Allt det Gud ger är gratis, det är fritt, det är utan krav på motprestation. Ingen betalning behövs, ingen andlighet, inga pilgrimsvandringar, inga korstecken, ingen samhällsaktivism,

ingen kyrkogång, ingenting – för att förtjäna Guds nåd och kärlek. Själva det latinska ordet för nåd betyder ju som bekant *gratis*.

Och jag skulle nog, utifrån vår tids sätt att uppfatta ordet *tro*, kunna tillägga: ingen tro behövs heller. Så uttryckte naturligtvis varken Paulus eller Luther det, men det har med klangen i ordet *tro* att göra. I vår tid har tron flera gånger om gjorts till en gärning; *du behöver bara tro* låter för många som en uppmaning till intellektuell oredlighet. Stark tro jämförs med förmågan att gå på många konstigheter, ungefär. Och så framstår tron i stället som ett villkor för nåden.

Släppa taget och ta emot, kanske är det en metafor för samma sak, mer begriplig för vår tid. Att våga tillit trots att livet är osäkert och omöjligt att få ihop. När det gäller nåden behöver vi inte röra oss bort för att hämta hem något som inte är här.

Luther har ett finurligt sätt att visa varför vi aldrig kan uppfylla buden och därmed förtjäna nåden. I boken *Om en kristen människas frihet*, påminner han om att första budet handlar om att ge Gud äran. Luther säger:

Ty du ser ju här, att tro allena uppfyller det första budet: Du skall ge Gud äran. Om du än vore full av idel goda gärningar ända ned till hämlarna, så vore du dock inte from och gäve Gud dock ingen ära samt uppfyllde icke ens det första budet.¹

Det blir alltså en logisk omöjlighet att förtjäna nåden genom att uppfylla buden. Om vi skulle lyckas uppfylla buden så skulle det ju innebära att vi själva får äran av detta. Och automatiskt har vi därmed brutit mot första budet och förlorat allting.

För mig är det ord till tröst. Ta emot, allt är givet, det är nåd.

Det hebreiska ordet för nåd, *häsäd*, kan även betyda ”råge”. När hebreisktalande barn köper karameller ber man alltså om *häsäd*: *ge mig lite råge på karamellstruten*. Man får något man inte betalar för.

Herre, till himlen sträcker sig din nåd, din trofasthet ända till skyarna (Ps. 36:6). *Din nåd är dyrbar, o Gud, i dina vingars skugga finner människor tillflykt* (Ps. 36:8). Båda citaten är ur Psaltaren 36. Båda handlar om hur fullständigt obetalbar nåden från Gud är. Båda handlar om hur nåden svämmar över alla breddar. Ge något tillbaka, glöm det! Ge mig själv åt Gud? Du tillhör redan Gud. Glöm det! Hur skulle vi kunna komma med något eget inför Gud? *Herre, till himlen sträcker sig din nåd, din trofasthet ända till skyarna*.

Kristus, nådens ikon

Författaren Magnus Malm brukar tala om hur viktig de gammaltestamentliga varningarna för avgudabilderna är än i dag. Varför det? Det som är utmärkande för en avgud är att den kräver människooffer inför avgudabilden.

I dag offerar vi inte människor blodigt och bokstavligt, men det finns gott om sammanhang där vi uppmanas att offra vår mänsklighet, den av Gud skapade. Vi offerar den inför bilder som inte är av Gud. Jag tror att jag måste göra om mig själv för att likna bilderna som till exempel reklamen bjuder på. Jag tror att jag behöver göra om mina medmänniskor, utifrån bilder som är förtryckande. Jag tvingas att offra mig själv – eller mina medmänniskor. Jag tror att individualismen i sin förlängning kan bli ytterst destruktiv i detta. I hög grad gör individualismen människor så totalt utlämnade till att skapa sina egna liv, sina egna profiler, sina egna ”varumärken” – hemska tanke.

---

¹ Martin Luther, *Om en kristen människas frihet*, 16.

Därför behöver vi motbilder. Vi behöver se för våra ögon, de inre eller de yttre, bilder som hjälper oss att förstå livet utifrån nådens perspektiv.

Kristus är den främsta bilden, ikonen av Gud, nådens ikon. Det är tack vare Kristus som vi med tyngd kan tala om Guds kärlek. Tack vare honom kan vi klä våra gudsbilder i relationella ord trots att Gud är bortom alla beskrivningar. Tack vare Kristus kan vi tala om Gud som en som själv ”talar”, beskriva bönen som ett sätt att ”tala med” Gud. Kristus är den gudsbild som Gud själv ger, den liknelse för Gud vi får. Därmed får vi mandat att tala så.

Inkarnationen, att Gud blir människa, är nådens själva urbild. Gud kommer till oss. Den rörelse som ligger till grund för nåden är alltså inte vår rörelse någonstans utan Guds rörelse till oss. Gud kommer alltid först. Vi behöver inte göra någon rörelse alls, nåden finns redan där.

Min personliga rörelse blir därför alltid de få stegen fram till ikonen, fram till Kristus. Inte för att ”ta del av nåden”, den är redan där, utan för att aktualisera nåden, för att gång på gång påminna mig om nåden.

Det är på det sättet vi får ta emot Ordet, ta emot dopet och nattvarden. Det är ingen tillfällighet att vår kyrka inte talar om Ordet och sakramenten som helgelsemedel utan som nådemedel.

Rörelsen fram till Kristus är inte en förflyttning från en plats där Kristus inte är till en plats där Kristus är. Rörelsen är vägen ner i mitt hjärta där Kristus redan är på plats, där jag får stanna upp inför bilden av Kristus i mitt inre. Vi är tillbaka vid Sykars brunn. Kristus är redan där. Vi är den fallna äktenskapsbryterskan – eller männen som smyger därifrån. Kristus är redan där.

När jag återvänder till bilden av Kristus, stannar upp inför honom, får jag släppa taget om mig själv. Jag behöver inte definiera mig själv utifrån min egen prestation eller andlighet. Det är Kristus jag stannar upp inför, inte bilderna av mig själv och vad jag åstadkommit genom bygget av mig själv. Vilken befrielse i individualismens tidevarv att inte behöva tillbe bilden av sig själv.

Det jag försöker beskriva är ett liv där det är nåden som får definiera oss, där nåden skapar vår själva grundbild av vad det är att vara människa. Jag vill gärna citera prästen John Ames ur boken *Gilead* av Marilynne Robinson. Han säger: *Jag föreställer mig alltid att vi av den gudomliga nåden får oss själva åter* (s 120).

Tänk så många vänner vi har i detta i vår kyrka och vår värld. En god vän, som jag gärna ställer mig vid sidan om i detta sammanhang, är den förlorade sonen inför fadern (Luk. 15:11-32).

Sonen hade en massa bilder av hur han skulle ödmjuka sig för att kunna förtjäna ett jobb – sonskapet hade han ju förlorat eftersom han inte klarat av att leva upp till bilden av en god son – sitt varumärke skulle väl somliga säga i dag. Han hade inte heller lyckats utveckla sin affär, trots de många pengarna. Då återstod bara människooffer, alltså att förödmjuka sig själv.

Den där berättelsen används ibland för att förklara att vi måste ödmjuka oss och bekänna för att kunna få förlåtelse. Men hur fel är inte det. Fadern ger ingen förlåtelse. Han viftar undan hela frågeställningen. Ur hans perspektiv är sonen inte förlorad, relationen inte bruten. Fadern bara tar sin son i famnen. Nåden behövde inte förtjänas. Den var aldrig förlorad. Den fanns där hela tiden.

En annan kompis jag har är Petrus: *Herre, hur många gånger ska min broder kunna göra orätt mot mig och ändå få förlåtelse av mig? frågade Petrus. Så mycket som sju gånger?* Sju är ju fullkomlighetens tal. Det Petrus frågade om i den berättelsen, i Matteusevangeliets adertonde kapitel, är om det räcker att han är fullkomlig i sitt förlåtande. Sjuttiosju gånger svarar Jesus (Matt. 18:21-22).

Så lätt det är att vi bara hör lagen i detta, och självupptagenhetens avgrund öppnar sig under fötterna. *Ska jag förlåta så många gånger?* Men dessa ord är beskrivningar av Kristus. Sådan är hans förlåtelse. *Herre, till himlen sträcker sig din nåd, din trofasthet ända till skyarna* (Ps. 36:6). Långt utöver det fullkomliga. Så ser nådens mönster ut. Herre, förlåt mig att jag inte kan förlåta. Så vill jag ropa. Tack för att min oförmåga är innesluten i din nåd.

Så till sist hamnar jag vid foten av korset. Berättelsen inuti berättelsen, berättelsen som ger tolkningen åt alla de andra berättelserna, om en Gud som kommer, lider och dör för vår skull. Guds rörelse, inte vår rörelse, Guds rörelse till oss innan vi rört oss.

Kyrie – nådens sammanhang

För att avsluta: Momentet *kyrie* i gudstjänsten kommer ju av *kyrie eleison* som betyder *Herre, förbarma dig*. Orden kommer från den blinde tiggaren Bartimaios, han som sökte hjälp hos Jesus (Mark. 10:46-52). I dag är det gudstjänstmomentet en plats för att uttrycka vanmakt och otillräcklighet: *Jag orkar inte mer*, eller *Hjälp mig i min nöd*, eller *Jag kan inte bättre*.

Hjälp, vi kan inte bättre – i miljökrisen tid, i flyktingkatastrofernas tid – trots att vi både som individer och organisationer vänder ut och in på oss själva och utträttar det som ibland snuddar vid underverken. Vi ska anstränga oss i en trasig värld, både som individer och organisationer, men ju mer vi anstränger oss desto viktigare är det att återvända till kyriepunkten.

Behoven vi står inför är omätliga, och vi behöver få säga det inför Gud för att inte gå sönder inifrån. Och för att känna hur Gud andas nåd på oss; dyrbar nåd när vi kraschat in i otillräckligheten. Skulden är livets grundförutsättning, så att känna vanmakt är alltså inte ”fel”. Det är vårt grundtillstånd i en fallen skapelse. Men vi behöver gå till Kristus med den.

Faktiskt är det, tänker jag, i detta gap av otillräcklighet som kyrkans riktigt viktiga roll finns. Inte att peka ut rätt och fel, det framgår oftast av sig självt. Inte heller att utlova snabba lösningar i smärtsamma situationer, utan att hjälpas åt att navigera i osäkerhetens, skuldens och skammens territorium. Där vi behöver återfinna nåden, för den finns där. Kristus får definiera oss som de älskade Guds människor vi var från början och alltid har förblivit.

Där kan något börja spira. Kanske är det där vi börjar ana doften av glädje, befrielse, äkthet och nåd.